

Correctievoorschrift HAVO

2023

tijdvak 1
maandag 8 mei
07.30 - 10.30 uur

Geschiedenis

Verwerken scores

Verwerk de scores van alle kandidaten in het online AWP-programma.

De scores moeten uiterlijk maandag 5 juni 2023 om 12.00 uur ingevuld zijn.

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 30, 31 en 32 van het Landsbesluit vwo-havo-vsbo d.d. 23-06-2008 (PB. 2008, no. 54).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van bovenvermelde artikelen van het Landsbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het ETE (Examenbureau).
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.
- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het ETE (Examenbureau).
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden

- toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
- 3.4 indien slechts een voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
- 3.5 indien meer dan een voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd worden, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
- 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, hoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan een antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar een keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Eenzelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij dient de fout of onvolkomenheid wel mede te delen aan het ETE. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen door het ETE rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer. Dit cijfer kan afgelezen worden uit omzettingstabellen die beschikbaar worden gesteld door het ETE na de bepaling van de definitieve cesuur.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen Geschiedenis havo 2023 eerste tijdvak kunnen maximaal 64 scorepunten worden behaald. Het examen bestaat uit 30 vragen.

*Voor dit examen is de volgende vakspecifieke regel vastgesteld:
Vakinhoudelijke argumenten moeten afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijke publicaties.*

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Aan het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt 1 scorepunt toegekend.

Artikel 3.3. Indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel.

Bij vragen van 0 of 2 scorepunten, mag alleen 0 of 2 punten toegekend worden!

Staatsinrichting

1 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord:

- Samenstelling: Er zaten alleen mensen van Curaçao in de Raad.
OF: De Raad was samengesteld door een kleine elite die nauwelijks een band had met de eigenlijke inheemse bevolking. 1
- Vertegenwoordiging: De Koloniale Raad werd *niet* gekozen door de bevolking. 1
- Ontevredenheid: de leden van de Koloniale Raad meenden dat zij bij wets- en begrotingsvoorstellen te vaak door de gouverneur en de Nederlandse regering gepasseerd werden. / de Koloniale Raad heeft slechts adviserende bevoegdheden. 1

2 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord:

Dat kwam omdat Curaçao dankzij de inkomsten van de raffinaderij steeds minder afhankelijk werd van de financiële steun van Nederland. / Ze voelden zich bedreigd in hun positie. / bedreigd door toenemende onafhankelijke Afro-Curaçoaënaar / komt nieuwe witte elitegroep (ambtenaren en poli*ci)

Opmerking: Voor deze vraag kan alleen 0 of 2 punten gescoord worden.

3 maximumscore 3

De juiste combinaties zijn:

- a - 5
- b - 1
- c - 4
- d - 2
- e - 3
- (f blijft over)

Opmerking: Per onjuiste combinatie wordt 1 scorepunt afgetrokken.

Vraag	Antwoord	Scores
4	maximumscore 2 Kern van een juist antwoord: Door het beperkte kiesrecht konden alleen mannen boven de 25 jaar, die een bepaalde som belasting of census betaalden (censuskiesrecht) meedoen aan de verkiezing. <i>Opmerking: Voor deze vraag kan alleen 0 of 2 punten gescoord worden.</i>	
5	maximumscore 1 Het juiste antwoord is: a en b <i>Opmerking: Beide antwoorden moeten genoemd worden om het scorepunt toe te kennen.</i>	
6	maximumscore 2 Kern van een juist antwoord: • De nieuwe mediawet betekent beperking van het recht op vrije meningsuiting en beperking van de vrijheid van drukpers/persvrijheid. 1 • want het komt er in feite op neer dat de openbare omroepen en publieke media in Polen onder druk gezet kunnen worden om de mening van de regering te verspreiden. 1 <i>Opmerking: Bij het eerste bolletje moeten beide klassieke grondrechten genoemd worden om het scorepunt toe te kennen.</i>	
7	C	
8	maximumscore 2 Kern van een juist antwoord: • De stemmen van de nieuwe partijen die geen zetels behaalden vormden de <u>restzetels</u> 1 • die na de eerste zetelverdeling op basis van de kiesdeler, werden verdeeld onder de partijen die wel een of meer zetels hadden behaald bij de eerste verdeling. 1	
9	C	
10	maximumscore 1 Het juiste antwoord is: 5	
11	A	

Vraag	Antwoord	Scores
12	maximumscore 2 Uit het gegeven antwoord moet blijken: • <u>Politiek gebied</u>: Vóór 1969 waren belangrijke politieke functies alleen voor de blanke en lichtgekleurde Antilliaan. Na 30 mei kreeg de zwarte Antilliaan ook belangrijke politieke functies. / Veranderde politieke patronage. / Ontstaan nieuwe politieke partijen. / Heropleving wens tot Status Aparte op Aruba. • <u>Sociaaleconomische wetgeving</u>: Ná 30 mei 1969 kwamen er wetten op sociaaleconomisch gebied zoals het minimumloon, (pensioenregeling, ziektewet, ontslagregeling).	1 1
13	maximumscore 1 In 2006.	
14	maximumscore 2 Uit het gegeven antwoord moet blijken: • Het bestaan van verkiezingen <u>en</u> de vorming van politieke partijen. • Politieke tegenstanders kunnen zich vrij uitspreken in de media <u>en</u> politieke leiders zijn <u>niet</u> bezig om de grondwet te veranderen om langer aan de macht te kunnen blijven.	1 1
<i><u>Opmerking:</u> bij beide deelvragen moeten twee gevraagde democratische principes worden genoemd om het scorepunt toe te kennen.</i>		
15	maximumscore 2 Uit het gegeven antwoord moet blijken: • In de voormalige Nederlandse Antillen bestonden twee bestuurslagen, een eilandsbestuurslaag en een landsbestuurslaag. Daardoor moesten dubbele taken worden vervuld wat veel geld kostte die de kleine eilanden <i>niet</i> hadden. • En wanneer Nederland financieel hielp, ging dat ten koste van de bestuurlijke autonomie van de eilanden en dus aantasting van het democratische proces.	1 1

Oorlog en vrede

16 maximumscore 2

Reden	Vijandschap tussen
Afloop oorlog 1871	Duitsland en Frankrijk
Bouw Duitse oorlogsvloot	Duitsland en Engeland
Steun aan de Slavische volkeren	Oostenrijk-Hongarije en Rusland

Opmerking: Per **onjuiste** ingevulde rij wordt 1 scorepunt afgetrokken.

17 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord:

- Hij wilde aantonen dat de leden van deze bondgenootschappen er vanuit gingen, dat een aanval op één van de leden beschouwd werd als een aanval op alle leden en dus moesten de andere leden deelnemen aan de strijd. 1
- Servië is de eerste omdat de aanleiding van de Eerste Wereldoorlog – de moord op aartshertog Frans Ferdinand – daar plaatsvond. 1
- Het is een kleinere figuur in de keten omdat het past bij zijn status als een kleine Europese mogendheid die onmachtig was tegenover de grotere mogendheden die hier afgebeeld zijn. 1

18 C

19 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord:

- De man die de boom (de overeenkomsten van de Volkenbond) beschermt, is de Amerikaanse president Woodrow Wilson. (De afkorting W.W. staat op zijn vestje). 1
- De man met de bijl (Senate) stelt de Amerikaanse Senaat voor. 1
- De man met de bijl wil de boom omhakken, m.a.w. de Amerikaanse Senaat wil breken met alle overeenkomsten van de Volkenbond: o.a. de Veertien Punten van president Woodrow Wilson. (Het Amerikaanse Parlement had namelijk na de Eerste Wereldoorlog gekozen voor een politiek van isolationisme en wilde niets meer te maken hebben met de rest van de wereld behalve v.w.b. internationale handel). 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

20 maximumscore 2

1. Sovjet-Unie / Finland / Estland / Letland / Litouwen / Polen
2. Weimarrepubliek/Duitsland werd een Republiek / Polen (opnieuw)
3. Tsjecho-Slowakije / Oostenrijk / Hongarije / Joegoslavië

Opmerking: Per **onjuist** land wordt 1 scorepunt afgetrokken.

21 C

22 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord:

- Door de economische crisis in de Verenigde Staten, die begon met de beurscrisis, vroegen de Verenigde Staten de leningen die ze aan Duitsland hadden verstrekt terug. 1
- Hierdoor stortte de Duitse economie in en ontstond er grote werkloosheid. Hitler beloofde de grote werkloosheid op te lossen en kreeg zodoende veel aanhang waardoor de nazi's grote verkiezingswinsten konden behalen. 1

23 maximumscore 3

- A - 2
- B - 3
- C - 5
- D - 4
- E - 1

Opmerking: Per **onjuiste** combinatie wordt 1 scorepunt afgetrokken.

24 maximumscore 4

Uit het gegeven antwoord moet blijken:

- Japan had voor zijn industrie grondstoffen nodig die hij in China kon krijgen. / overbevolking/levensruimte 1
- De Amerikanen waren bang dat door de veroveringen van Japan in China zij afzetmarkten en grondstofgebieden zouden kwijtraken. 1
- De Amerikanen reageerden met een economische boycot van Japan waardoor Japan bepaalde grondstoffen, zoals olie, niet meer kon krijgen. 1
- Japan reageerde op de Amerikaanse houding met de aanval op Pearl Harbor op 7 december 1941. 1

Vraag	Antwoord	Scores
25 maximumscore 3		
Hieronder staan voorbeelden van wat uit een juist antwoord moet blijken:		
• <u>Spotprent 1</u> gaat over de slag bij El Alamein in Afrika. Duitse legertroepen (onder leiding van generaal Rommel) verloren de strijd in Afrika tegen de geallieerden onder leiding van Montgomery. De Duitse troepen in Afrika werden teruggedreven (en de geallieerden maakten vanuit Noord-Afrika een landing op Sicilië).		1
• <u>Spotprent 2</u> gaat over de slag om Stalingrad. Bij Stalingrad moest een Duits leger zich overgeven. Dat was een keerpunt in de oorlog. De Russen begonnen de Duitse troepen terug te dringen en legden met hun massale inzet de basis voor de uiteindelijke nederlaag van Duitsland in de Tweede Wereldoorlog. / klimaatproblemen / afstanden		1
• <u>Spotprent 3</u> gaat over het keerpunt in de Grote Oceaan. De Slag bij Midway waarbij de Amerikaanse vloot de Japanse vloot vernietigde waardoor de Japanners niet meer konden beschikken over een grote vloot in de Grote Oceaan. De Amerikanen begonnen daarna een groot offensief tegen Japan.		1
26 maximumscore 3		
Uit het gegeven antwoord moet blijken:		
• De grote levering van de vliegtuigbrandstof van de raffinaderijen op Aruba en Curaçao ging met tankers naar de Verenigde Staten om van daaruit via de Atlantische oceaan naar de oorlogsfronten te worden verzonden. (oorzaak)		1
• Door dat feit begonnen de Duitsers met de operatie Paukenschlag (trommelslag) waarin Duitse onderzeeboten probeerden om eerst de Amerikaanse scheepvaart in de Atlantische oceaan te treffen en daarna ook de scheepvaart vanuit Aruba en Curaçao naar de Verenigde Staten. (gevolg)		1
• 1942.		1
27 maximumscore 3		
• George Maduro <u>en</u> Boy Ecury.		2
Kern van een juist antwoord:		
• Op basis van de in de bron genoemde bestaande discriminatie van hun kleur (vóór en ook ná de Tweede Wereldoorlog).		1
28 maximumscore 2		
• c		1
• Dat is een afspraak die gemaakt werd tijdens de conferentie in Potsdam.		1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

29 maximumscore 3

De juiste combinaties zijn:

- a - 2
- b - 3
- c - 1
- d - 5
- e - 4

Opmerking: Per **on**juiste combinatie wordt 1 scorepunt afgetrokken.

30 maximumscore 3

- De Cubacrisis in 1962. 1
- 1) J.F. Kennedy, 2) F. Castro, 3) N. Chroesjtsjov. 1
- 1) Verenigde Staten/ Amerika, 2) Cuba en 3) Sovjet-Unie/Rusland. 1

Opmerkingen:

- Bij de eerste deelvraag moeten de crisis en het jaar genoemd worden om het scorepunt toe te kennen.
- Bij de tweede deelvraag moeten de drie achternamen worden genoemd om het scorepunt toe te kennen.
- Bij de derde deelvraag moeten de drie landen worden genoemd om het scorepunt toe te kennen.